

porro intra debitos dubitationis limites sese continere convincuntur, qui certitudinem ubique metaphysicam seu absolutam requirunt.

CAPUT VII.

DE METHODO EXPERIUNDI.

§. I.

Methodus experiundi quid?

Methodus experiundi juxta descriptionem methodi *hoc Lib. cap. praec. §. 2.* datam aliud non est, quam via seu modus veritatem a posteriori seu per experientiam certo cognoscendi, atque omnes in hoc cognitionum genere errores evitandi.

§. 2.

Experientia quid & quotuplex?

Experientiae nomine veniunt cognitiones quaecunque intuitivae seu per sensus immediate acquisitae. Experientia vero duplex communiter & jure quidem distinguitur, plebeja scilicet seu vulgaris & philosophica. Experientia vulgaris est, qua res, prout sensibus objiciuntur, simpliciter & sine ullo ad alia respectu cognoscuntur. Philosophica est, qua quis cognitioni rerum hujus universi intuitivae ex industria & eo quidem fine intendit, ut ex ea vel qualitates rerum physicas cognoscat, vel vires, si quibus gaudeant, intelligat,
vel

vel nexum denique, qui inter res hujus univ^{er}si datur, ejusque leges certo conjiciat. Experientia porro philosophica vel naturalis est, vel artificialis. Experientia naturalis est, qua res in eo statu, quem habent a natura, nihil nempe circa illas immutando considerantur. Artificialis est, qua res, earum statu naturali de industria mutato, & quae hic contingunt, mutationes adnotantur. Experientia naturalis observatio, experimentum artificialis dici consuevit: usū tamen obtinet, ut & instrumenta, quibus quis utitur in experimento exhibendo, experimenta vocentur.

§. 3.

Experientiae vulgares an & quomodo ad philosophicas possint elevari?

Experientiae quidem vulgares a philosophicis haud parum differunt, atque his longe sunt inferiores; possunt tamen & experientiae primum modo vulgares ad philosophicas elevari, elevanturque, si quis illas jam quidem praeteritas, sed per imaginationem tamen in se reproductas caute discernat, eisque ad ulteriorem, sicut modo dictum est, rerum cognitionem utatur.

§. 4.

De ob- & subreptione, vitiis in observando caute vitandis.

Quaquam, quod & quomodo sentimus, id & ita vere semper certoque sentiamus, nec consequenter erremus sentiendo; quo solvitur quaestio inter philosophos hactenus controversa, *num sensus*

fallant, satis quidem confuse proposita; ne tamen per sensus observando scilicet in errores plurimos proni labamur, duo nobis vitia in observando frequentia caute vitanda sunt, obreptionis nempe & subreptionis; illud admittitur, si objectum fugitivo quasi sensu praetervolantes aliqua & ea praesertim, quae praecipue & prae aliis notasse hic intererat, non adverramus: istud autem, quoties sensationibus phantasias, repraesentationes in imaginatione consistentes, admiscemus.

§. 5.

Quibusnam mediis duobus hisce vitiis sit occurrendum?

Pro evitando obreptionis vitio praeter media jam supra *Lib. 1. Part. 1. cap. 6. §. 2.* assignata duo adhuc adverte sequentia, 1. ut organorum simul mediique dispositionem (naturalem utriusque aliunde jam notam tibi esse decet) in casu quovis individuo rite examines, 2. ut distantiam objecti majorem, quoties illud propius accedere non licet, probe advertas. Subreptionis vitium ut quis declinet, caveat 1. ne animo adfectibus agitato, opinionibus aliunde jam praeoccupato etc. observare instituat, 2. ne vocabulis utatur minus determinatis ad sensationes suas exprimendas, 3. ne, quae solius rationis sunt objectum, & nonnisi ex sensationibus per rationem, concludendo scilicet cognosci queunt, per experientiam immediate constare posse putet, veluti sunt relationes rerum quaecunque occultiores, mutationum causae, modusque quo causa influit in effectum &c.

§. 6.

§. 6.

Regulae quaedam generaliores pro experimentis rite instituendis.

Experimentum capere volenti opus est certis instrumentis, quorum ipse bonitatem usumque plane debet habere perspecta, ut ita illorum ope in certas rerum qualitates, mutationes, &c. tuto possit inquirere. Ad experimentum itaque rite instituendum major & quasi duplicata requiritur adtentio partim ad ea, quae observantur, partim ad instrumenta, quibus quis utitur in observando. Porro 2 ad experimentum rite instituendum requiritur aut multum saltem conferre potest jam praevia quaedam cognitio eorum, in quae per experimentum aliquod inquirimus. Regulas has ceu generaliores hic posuimus, specialiores Physicis relinquimus determinandas.

§. 7.

An & in quantum rerum causae per experientiam cognosci queant?

Licet rerum causae non sensuum sed rationis sint objectum; possunt tamen, quemadmodum id supra de essentiis seu notionibus abstractis universalibus monuimus, & rerum quoque causae ex sensationibus & per experientiam non quidem immediate, sed mediante primum ratione seu facultatibus animae superioribus certo nonnunquam cognosci: sed & hic certae iterum cautiones adhibendae, & ex illis quidem generaliores sunt sequentes: 1. ne, quae simul sunt aut fiunt, eorum unum alterius esse causam, continuo existimemus:

T 3

2. ne,

2. ne, quod alterius vere causam esse novimus, totalem statim & adaequatam esse censeamus. Interim ex effectu simili similem jure causam argui, nisi contrarium plane constet, metaphysica *de causis* docebit.

§. 8.

De usu sensus interni in veritatum cognitione.

Sensus internus aliud non est, quam facultas idearum nostrarum habitudinem confuse percipiendi, isque varie dividitur, in sensum scilicet *boni, veri, pulchri* &c. vid. *Lib. I. Part. I. Cap. 2. §. 8.* unde nunc quaeritur, an & quatenus ope talis sensus de veritate certi esse valeamus, & si id esse possit, quae hic veniant cavenda? & certe sicut testante experientia circa qualitates rerum physicas ex sensationibus non raro consentiunt mortales, sic nec in judiciis circa objecta illa sensus interni continuo discere, imo contra in multis pene convenire deprehenduntur ita, ut, si paucos forte malefanos & nec ideo reputandos excipias, quaedam omnes *vera, pulchra* esse alia, alia *bonesta* judicent, & ita quidem judicent, ut, si requiras, cur ita sentiant, aliud non reponant, quam interne convictos, non utique nisi sensus interni convictione, aliter sentire se haud posse. Non itaque video, cur & quomodo sensui interno certitudo deneganda sit. Verum cum & hic tamen in multos iterum errores labi pronum sit; cautionibus quibusdam opus est: ceu generaliores notamus sequentes: 1. cave tibi persuadeas, voces, *verum, pulchrum* &c. idem omnibus significare, aut, quibus idem etiam signi-

significat, significationem omnibus aequè amplam habere; unde cave, 2., ne quos verbis hic consentientes habes, reipsa consentire continuo existimes, sicuti nec sensu semper discrepare censendi sunt, qui verbis contradicunt. Caeterum, quae circa sensus in genere cavenda esse diximus, pleraque circa sensum quoque internum obtinent.

§. 9.

De sensu naturae communi.

Communis plurimorum & constans circa objecta sensus interni consensus sensus naturae communis dici consuevit; quem ex recentioribus quidam adeo depraedicant, & inter prima demonstrandi principia praesertim in moralibus nec immerito recentent; eum tamen plerumque minus accurate determinant vid. P. Statl. *Log. Part. I. Sect. V. cap. 1. §. 282.* cave autem: commune quoddam sensuum praejudicium *hoc Lib. Cap. 6. §. 6.* cum sensu naturae communi confundas.

CAPUT VIII.

DE METHODO MEDITANDI

§. 1.

Methodus meditandi quid?

Meditari nobis cum Baumeist. aliisque est, circa cogitationes earumque objecta versari ita, ut ex cognitis incognita, ex certis incerta mediante scili-